

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора філософії за спеціальністю «Психологія»,
Галич Марини Юріївни
на дисертацію Буданової Маріанни Олександрівни
на тему: «Психологічні особливості особистісних трансформацій
працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану»,
подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Національної академії
внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 053 «Психологія»**

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження Буданової Маріанни Олександрівни на тему «Психологічні особливості особистісних трансформацій працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану» привертає увагу своєю актуальністю з огляду на необхідність комплексного вивчення та систематизації основних трансформаційних особистісних змін працівників Національної поліції України в умовах особливого правового режиму. До початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, наукові пошуки вчених більшою мірою зосереджувались на дослідженнях динаміки психічних станів та особливості перебігу психічних процесів, що відбуваються під впливом екстремальних умов служби відносно поліцейських, військовослужбовців та спецпризначенців, які приймали участь в Антитерористичній операції та операції Об'єднаних сил на Сході України. З початком відкритого воєнного нападу, а саме повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, питання впливу умов війни на особистість правоохоронця, набуло важливого значення в силу безпосередньої залежності ефективності службової діяльності на рівень довіри суспільства та забезпечення безпеки в державі.

У зв'язку з зазначеними тенденціями дисертаційне дослідження Буданової Маріанни Олександрівни вирізняється своєю актуальністю, оскільки авторкою комплексно розглянуто питання психологічних особливостей особистісних трансформацій працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 13 від 24 жовтня 2023 р.).

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Структура дисертації відповідає вимогам теоретико-експериментального дослідження. Науково-категоріальний апарат дослідження характеризується коректним визначенням об'єкту, предмету, мети, завдань, теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Сформульовані завдання підпорядковані меті, засвідчують логічність та послідовність основних етапів дослідження. Представлено широкий арсенал методів пізнання, комплексне використання яких свідчить про наявність теоретичного рівня підготовки дисертантки, її високої загальнотеоретичної і методологічної культури, підтверджує наукову коректність теоретичних висновків, що складають новизну роботи, а також наукову обґрунтованість пропозицій. Зміст дисертації характеризується належним науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Варто відзначити практичну цінність дослідження, основні матеріали за темою дисертації апробовано на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях та фахових виданнях.

Дисертація Буданової Маріанни Олександрівни є цілісним науковим дослідженням, що розкриває нові підходи до актуальної суспільної проблеми та пропонує практичні шляхи їх вирішення. Виклад матеріалу дисертаційної роботи характеризується логікою та послідовністю, робота оформлена відповідно до всіх встановлених вимог.

При написанні дисертаційної роботи було проаналізовано значну кількість теоретичних джерел (332 наукові праці, включно англійські джерела), що дало змогу авторці ґрунтовно та всебічно дослідити основні теоретичні положення відповідно до теми дисертації, провести власне емпіричне дослідження, визначити психологічні конструкти трансформацій особистості поліцейських в період воєнного стану.

Таким чином, аналіз дисертації та публікацій Буданової Маріанни Олександрівни засвідчує високий науковий рівень дослідження.

Новизна представлених теоретичних та / або експериментальних результатів, проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Представлені у дисертації положення, концептуальні засади, структура, постановка завдань та їх вирішення, узагальнені висновки являють за своєю суттю результат реалізації авторських ідей та самостійно виконаної наукової праці. Основні досягнення автора конкретизуються в наступних елементах наукової новизни, а саме: визначено детермінанти змін особистості поліцейських у період воєнного стану, що включають кластер соціальних чинників; кластер соціально-психологічних чинників; кластер індивідуально-психологічних чинників; виокремлено конструкти особистості, що припускають розгляд особистісних трансформацій поліцейських в період воєнного стану; доведено наявність змін у системі дезадаптивних особливостей особистості поліцейських в період воєнного стану (виокремлено позитивні тенденції трансформації динамічних і статичних станів і властивостей та певні негативні тенденції до трансформації відносно стійких особистісних особливостей поліцейських); встановлено тенденцію несприятливого впливу чинників воєнного стану на інтелектуальну (зниження рівня функціонування) та емоційно-вольову (поява «особистісної втоми» у разі реагування на непрогнозовані, варіабельні й розмиті виклики воєнного стану) сфери особистості поліцейських; доведено наявність тенденції до трансформацій у мотиваційній (високий рівень мотивації досягнення успіху та уникнення невдач) та комунікативних (зміна моделі професійного спілкування) сферах особистості поліцейських в період повномасштабного вторгнення; сформульовано та систематизовано напрями та методи психологічного супроводу поліцейських в період воєнного стану. Окрім перелічених, у дисертації містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі результати дисертаційного

дослідження Буданової Маріанни Олександрівни достовірні та науково обґрунтовані, що підтверджується такими положеннями:

- основні результати та висновки дисертаційного дослідження були оприлюднені на міжнародних та національних науково-практичних конференціях;
- основні положення дисертації викладені у 4 наукових статтях, надрукованих у фахових виданнях України з психологічних наук;
- надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю та логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації.

Практична значущість результатів дослідження. Сформульовані та викладені у дисертації положення, узагальнення, висновки та пропозиції можуть бути використані у таких сферах:

- *науково-дослідній діяльності*: під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17.07.2025 № 136-нд);
- *освітній діяльності*: при викладанні навчальних дисциплін «Професійно-психологічна підготовка поліцейських», «Стресостійкість», «Психологічне супроводження в діяльності поліцейських», «Психологія управління в поліцейській діяльності», під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17.07.2025 № 137-оп);
- *практичній діяльності*: у системі психологічного супроводження професійної діяльності поліцейських.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Буданової Маріанни Олександрівни написана державною мовою, характеризується чіткою структурою та логікою викладення матеріалу, відповідає вимогам МОН. Структура та обсяг дисертації обумовлені об'єктом і предметом, метою й завданнями дослідження. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (332 найменування на 34 сторінках) та чотирьох додатків на 30 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 282 сторінок, з них основного тексту – 204 сторінок. Пропорції теоретичної та емпіричної частин дослідження авторкою дотримано.

Підхід дисертантки до визначення психологічних особливостей особистісних трансформацій працівників національної поліції України в умовах воєнного стану дав змогу по-новому поглянути на даний феномен. До безперечних переваг дисертації можна віднести:

- висвітлення сучасного стану наукових досліджень присвячених проблемі особистісних трансформацій поліцейського як суб'єкта правоохоронної діяльності та детермінанти змін особистості поліцейських в умовах воєнного стану які характеризуються такими критеріями: форма або контур, який приймає трансформаційний процес; результат, наслідок впливу трансформаційного процесу; каузальним характером трансформаційного процесу; рушійними силами; рівнем діяльності трансформаційного процесу; часовим аспектом трансформаційного процесу;

- емпірично досліджено психологічну сутність особистісних трансформацій працівників національної поліції України в умовах воєнного стану, охарактеризовано систему дезадаптивних особливостей особистості особливості функціонування інтелектуальної, емоційно-вольової, мотиваційної та комунікативної сфер особистості поліцейських у період воєнного стану, на основі яких сформовано тип/профіль особистості поліцейського в умовах воєнного стану;

- демонстрація високого рівня аналітичних здібностей, що виявилось у глибокому опрацюванні емпіричних даних, їхній детальній інтерпретації та

коректному тлумаченні отриманих результатів, які наочно підкріплюються достатньою кількістю ілюстративного матеріалу;

– результати дисертаційного дослідження мають практичну значущість. Авторкою оформлено каталог вправ та приклади кейс-методів які не потребують значного матеріально-технічного забезпечення та які можливо застосовувати в процесі проходження працівниками поліції курсів підвищення кваліфікації.

Анотація. Відображає основні тези дослідження. Викладена українською та англійською мовами, містить список публікацій дисертантки за темою дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача фактів порушення академічної доброчесності виявлено не було. Дисертація Буданової М.О. – це оригінальна, самостійно виконана наукова праця.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Оцінюючи загалом позитивно винесену на захист дисертацію Буданової М.О. варто відзначити певні дискусійні питання, що потребують додаткової аргументації під час захисту.

1. На теоретичному етапі дослідження авторкою проведено аналіз низки праць зарубіжних та вітчизняних вчених присвячених дослідженню структури особистості правоохоронця. Зазначено, що в зарубіжних дослідженнях протягом останніх десятиліть як основа теоретико-емпіричного підходу в психологічних розвідках виступає модель «Великої п'ятірки», а у вітчизняній психології існують різноманітні концептуальні погляди на природу та сутність особистості. Доцільно було б сформулювати теоретичну модель спільних та відмінних позицій зазначених концепцій та відобразити її у вигляді блок-схеми, що сприяло б кращому висвітленню подальшої інформації присвяченої особистісним трансформаціям особистості поліцейського як суб'єкта правоохоронної діяльності.

2. Згідно з результатами проведеного емпіричного дослідження та у ході їх порівняння з результатами наявних досліджень попередніх років, авторкою виявлено певні психологічні особливості притаманні для поліцейських у період повномасштабного вторгнення, серед яких виділено низький рівень тривожності, високий рівень фрустрації, почуття провини та підозрілість. Більш детальний опис детермінації досліджених показників, дав би змогу глибше зрозуміти психологічні механізми особистісних трансформацій поліцейських в умовах воєнного стану.

3. В розділі 3 «Особливості психологічного супроводу поліцейських в умовах воєнного стану» представлені практичні рекомендації, які мають описовий характер. Детальний опис меж застосування наведених прикладів кейс-методів та навчального тренінгу, їх апробація та оцінка ефективності надала б роботі більшої практичної значущості.

Викладені вище дискусійні положення та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Буданової Маріанни Олександрівни, оскільки не стосуються найбільш значущих положень і висновків роботи та не применшують належного її рівня. Висловлені зауваження є запорукою наукової дискусії під час публічного захисту дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам
Дисертація Буданової Маріанни Олександрівни, на тему: «Психологічні особливості особистісних трансформацій працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану», подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку наукової психології. За науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН

України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Буданова Маріанна Олександрівна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

доктор філософії,
доцент, доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

Марина ГАЛИЧ

Підпис Марини Галич засвідчує

Заступник начальника
бізнесу національного суб'єкту регулювання
майор поліції

Борис Дубина